

1908

V. 1957

1974

E könyv a lent jelzett napig visszahozandó!

Anul XI.

Reuniunea învățătorilor

Organ oficios al „Reuniunii învățătorilor români
dela școalele popor. confes. gr.-ort. din protopo-
piatele aradane I—VII.

pe anul 1914.

Redactor:

Iosif Stanca.

Comitetul de redacție:

Dim. Boar, I. Borlea, Traian Mager, Nic. Cristea, Teodor
Cherechean, Petru Colțâu, Pavel F. Dîrlea, Iuliu Groșorean,
Teodor Mariș, Ioan Crișan, Iosif Moldovan, Dim Olariu,
D. Popoviciu, George Pleș, Dr. Avram Sădean și P. Vancu.

Arad, 1914. Tiparul Tipografiei diecezane gr.-or. române.

Tabela de materii.

Anul XI. 1914. Nrii 1—12.

I. Oficioase.

	Pagina.
<i>Apel</i> pentru fondul de ajutorare a elevilor săraci	30, 292
<i>Convocare</i> la comitetul reuniuni	67
<i>Proiect de statute</i> p. fondul de ajutoare învățătoresc	123
<i>Raportul</i> controlorului pe an. 1912—13	185
<i>Raportul</i> comisiei p. casă	186
<i>Raportul</i> comisiei p. bibliotecă	186
<i>Raportul</i> comisiei organizatoare	188
<i>Apelul</i> oficiului pentru ajutorarea armatei	197
<i>Doauă decrete ministeriale</i>	250
† <i>Dr. Avram Sădean</i>	261

2. Articoli ocazionali.

<i>Redacția</i> : Spovedanie	1
<i>Tr. Mager</i> : Reto-Românii	33
<i>Aurel Contrea</i> : Din anul trecut	72
<i>R.</i> : Relativitatea educațiunii	133
<i>Redacția</i> : Secerișuri	165
<i>Codrean</i> : Copilul ca ființă reală	167
<i>I. C.</i> : Povestea unei semințe	169
<i>I. G.</i> : Pocăiții	199
<i>Teodor Mariș</i> : Cum sunt și cum ar putea fi manualele școlilor noastre	203
<i>Redacția</i> : Tendința spre asimilarea sufletelor omenești	229
<i>Redacția</i> : † <i>Dr. Avram Sădean</i>	262
<i>Aurel Contrea</i> : † <i>Dr. Avram Sădean</i>	264

<i>George Alexa</i> : † Dr. Avram Sădean	270
<i>Dr. Lazar Iacob</i> : Cuvântare la părăstasul prof. Dr. Avram Sădean	283
„ <i>Colegul</i> “: † Nicolae Ștef	288

3. Disertațiuni.

<i>Dr. Avram Sădean</i> : Date nouă despre Gheorghe Lazar	7, 44 ✓
<i>Petru Vancu</i> : Care e cauza, de institutele preparandiale nu sunt cercetate de mai mulți elevi, iar tinerii de azi nu se aplică pe cariera învățătorescă	60
<i>Mihail Vidu</i> : Influența familiei în educațiune	84
<i>Petru Roșu</i> : Probleme și chestiuni ce ne privesc	88
<i>I. Crișan</i> : Un confort al manualelor pentru limba maghiară	120
<i>T. Cherechean</i> : Puterea educativă a școlii	146

4. Lecțiuni practice.

Exerciții intuitive	36, 77, 117, 139, 173
<i>Petru Roșu</i> : Ploaia, grindina și zăpada	74
Exemple din socoată	220
<i>Teodor Mariș</i> : Îmulțirea frângerilor cu 10, 100 și 1000	244
<i>Cușbă</i> : Convorbire despre începutul neamului românesc	246

5. Poezii.

<i>Dr. P. Pipoș</i> : Elegie ✓	145
--------------------------------	-----	-----	-----

6. Reproduceri.

Vremea nouă. H. Calinovschi: Principiul școlii active în lecțiile de limba maternă	3
Orizontul 1906. I. I.: Manualele de școală	69
„T. Sc.“, I. C. Bratu: Educațiunea morală	101
Discursul contelui Tisza referitor la școlii și învățători	109
„V. N.“, Nic. A. Ionescu: Cum mi-am făcut muzeu școlar	134
„Românul“, Gavril Precup: Legătura dintre membrii corpului didactic primar și sec.	231
„Pädag. Zeitung“, Eusebie Ioaneti: Școala Berthold Otto	239
„Vremea Noauă“, G. Bogdan Duică: Școala activă	242
„Biserica și Școala“, R. Ciorogar: Dr. Avram Sădean ✓	272

7. Reviste.

„Revista generală a învățământului“	23
„Convorbiri literare“	28, 128
„Primăvara“	28
„Transilvania“	96
„Gazeta învățătorilor“	96
„Săptămâna politică și culturală“	128, 225
„Flacăra“	128, 225
„Selecțiunea“	129, 189
„Foaia școlastică“	151
„Ramuri“	151

8. Cronică.

Institutul de studii sud-est europene	97
Congresul învățătorilor din România	97
Episcopul Zichy și M. Sa pentru învățători	97
Congresul cultural al corpului didactic din Bucovina	129
Muzeul Grigorescu	130
Domnul notar	130
Unde se lucrează cu adevărat în Ardeal pentru neam	152
Sărbătorirea poetului Goga	153
Desvălirea bustului Ioan Russu Șirianu	190
Ordinațiunea ministerială 1797/1914	190
Mizerie mare în America	191
Aniversarea de 25 ani a lui Mihail Eminescu	226

9. Informațiuni.

✓ Dr. Nicolau Oncu	30
Gazeta învățătorilor societate pe acții	31
Tanügyi Közlöny	32
Atentat la viața episcopului de Hajdudorog	67
La penziunea învățătorilor	68
Șezătoare școlară	68
O expoziție internațională la București în anul 1916	68
50.000 pentru sșopuri culturale	98
Dăruirile „Victoriei“	98

VI

Banca generală de asigurare din Sibiu	98
Examenle elevilor de clasa a VI dela școalele noastre poporale	99
Cursuri de vară	99
† Dimitrie Nădăban	130
Congresul învățătorilor	130
Legea de penziune învățătorescă	131
O rugare către Domnii învățători	131
Examenle dela preparandia gr.-ort. rom. din Arad	153
Examenle elevilor de clasa VI	154
Duplicate de testimonii în chestia dreptului electoral	155
Sinodul eparhial	156
Conferința desp. prot. Arad	156
" " " Buteni	158
Congresul învățătorilor români	158, 193
Manuale aprobate p. școalele cu limba română	159, 193,	227	
O opiniune frumoasă	160
† Caz de moarte	161
Glumă proastă	162
Congresul învățătorimii române din Bucovina	162
Aviz p. Domnii învățători	192
În atențiunea învățătorilor	192
Congresul învățătorilor gr.-ort. rom. din Ungaria	159,	193	
Cărți aprobate de Ven. Consist. și înalt. guvern	159, 193,	227	
Almanach pe anul școlar 1914/15	193, 226
Rugări pentru înaintarea în clasele de salarizare	193
Notă oficială	226
Când se începe anul școlar	226
Competințele învățătorilor noștri înrolați în armată	226
Almanahul preoților și învățătorilor români	226
Manuale școlare de Iosif Moldovan	159, 193, 227
† Carol I. Regele României mort	254
Adunarea generală	265
Învățători oficeri	255
Solvirea taxelor	...	32, 99, 131, 193,	227
† Emil Gârlean	255
Închiderea cursurilor de vară din Vălenii de munte	255

Informațiuni ped. literare	---	---	---	256
O grădină de copii	---	---	---	256
Inaugurarea unei școli în aer liber	---	---	---	257
Institutul Bels-Tempels	---	---	---	258
Noua lege școlară a învățământului profesional	---	---	---	258
Reforma pregătirii profesionale a corpului didactic și revederea legii privitoare la salari	---	---	---	259
O rugare către președinții desp. protopopești	---	---	---	259
Sărbători fericite și anul nou cu bine	---	---	---	291
Contele Tisza către învățătorii români	---	---	---	291
Fondul contenar	---	---	---	30, 292
Sistarea provizorie a organului „Reuniunea învățătorilor	---	---	---	293
In atențiunea învățătorilor	---	---	---	293
† Trifon Dascăl	---	---	---	294
Masă de pat pentru bolnavi	---	---	---	294
Sistarea prelegerilor în seminarul din Arad	---	---	---	294
Poșta redacției	---	---	---	100
Bibliografie	---	---	---	132, 163, 193, 195, 227, 260

Reuniunea învățătorilor

Apare odată în lună.

Proprietar editor : Reuniunea învățătorilor români dela școalele popor. conf. ort. din protopopiatele arădane I—VII.	REDACTOR : IOSIF STANCA	Manuscrisurile și corespondența se vor trimite redact. în Rosa, u. p. Marospetres, ct. Arad, iar abonamentele cassarului Iu- liu Grosfocan în Gaisa-Vildgos.
---	-----------------------------------	--

Comitetul de redacție : Dim. Boarin, I. Borlea, Nic. Cristea, Teodor Cherechean, Pe-
 tru Colțeu, Pavel F. Dârlea, Iuliu Grosfocan, Teodor Marin,
 Ioan Crișan, Iosif Moldovan, Traian Mager, Dim. Olariu,
 D. Popoviciu, George Pleș, Avram Sădean și Petru Vancu.

Abonament : pentru Ungaria 5 coroane. — **Străinătate 7 coroane.**

Spovedanie.

În aceste zile de praznic mintea noastră zboară la soartea acestui neam, de care e strâns legată și soartea noastră.

Ne dăm seama în aceste rânduri de o sumedenie de rătăcirii și păcate savârșite în timpul din urmă în jurul școalei noastre, pentru ca să arătăm dezastrul la care ne conduc și totodată pentru ca să avem motive serioase de a le evita în viitor.

Păcatele acestea n'au izvorit atâta din răutate, cât mai ales din lipsa de cultură și credință adevărată. Făcând bilanțul zbuciumărilor noastre din deceniul din urmă putem să înregistrăm simptome, cari să ne pună pe gânduri serioase, pentru că acestea nu odată au tulburat echilibrul școalelor noastre.

Povestea e lungă și tristă și ni se perindează zilnic pe dinaintea ochilor.

Trecerea bruscă dela straiul și opinca strămoșiască la jiletcă și la ghetete de lac, ne-au adus fenomene ciudate și în manifestarea sufletească a intelectualilor noștri cu o civilizație de carton, care se manifestează în dese măr-

turisirii de credință, în renegarea trecutului și în goana nebună după căpătuială.

Aceste simptoame ne-au atins în mod simțitor și pe noi, pe dascăli. Cine n'a văzut pe domnul X., dascăl confesional, că se simte mai bine în societatea, în care se aruncă vorbe de ocară la adresa neamului nostru? Pe drumul y în urma unei protecții efemere, cum pășește triumfător și se uită cu compătimirea la noi muritorii de de rând, ajunși în strâmtoare și nevoi? Ce să mai zicem de receală ce-a intrat de un timp încoaci în rândurile noastre? Dar de micile ambiții deșarte de a eși cu orice preț la suprafață, în scopul de a cauză jigniri și supărări? Și câte și mai câte întrebări de felul acestora n'am putea să ne punem, dacă n'ar fi prea trist și prea repugnant totodată și de cari patimi e timpul suprem să ne desbrăcăm, dacă voim să fim socotiți între oamenii culți.

Să privim la viața oamenilor nostri mari. Aceștia în viața lor zbuciumată n'au cunoscut ce este ura, invidia, ori ambiția deșartă. Ei au cunoscut numai un lucru: munca cinstită și desinteresată. Și aceasta muncă este cea ce i-a ridicat în ochii nostri și ne-a îndemnat să le săpăm monumente neperitoare în inimile noastre.

Va veni pentru fiecare vremea, când peste toate se va depune o bucată de țărână. Atunci va fi vai și amar de dascălul acela, care a treia zi va fi șters din amintirea poporului. Acela ș'a îngropat talantul — și cum va sta înaintea dreptului judecător? Și iarăși, ferice va fi de acela, care în viața pământescă a știut să câștige iubirea și încrederea poporului și din numele său să făuriască un simbol. Talantul aceluia a adus rod însutit; a câștigat aici lupta, iar dincolo de mormânt împărăția cerurilor.

*

Dacă întâmplarea te va duce pe la Siria și vei conveni cu un moșneag sfântos de ai nostri, apropie-te cu încredere de el și din vorbă în vorbă adă-i aminte de dascălul *Crestici*. Să vezi cum la moment își va lua

«căciula din cap, își va face o cruce largă și va rosti cu evlavie: »Doamne odihnește-l și pământul care s'a pus pe el«, iar din ochii lui senini va picură două lacrimi ca argintul.

Și, poate, crucea lui Crestici pilită în umbra falnicei biserici dela Șiria se va prăvăli, și vijelia o va frânge, așa, că nu va rămânea nici urmă de ea, dar numele lui Crestici din amintirea șirienilor nu va peri niciodată.

— Și acesta este pentru noi dascălii suprema recunoștință!

Principiul școalei active în lecțiile de limba maternă.

Tratarea unei poezii în clasele superioare.

Lunia viitoare voi avea în fața mea, pentru prima oară, pe noii școlari ce mi-au fost încredințați.

De trei zile mă pregătesc ca să fac față cu bine acestui eveniment. În prima zi de clasă, ce bine ar fi să mă lase în pace cu statistica și cu datele și certificatele cerute de ea. Atunci aș vrea eu să iau în primire pe noii mei școlari și pentru acest scop am ales ceva emoționat și duios: »Nis Randers« poezie de Otto Ernst. Uraganele din America, despre cari ziarele a umplut coloane întregi, mi-au furnizat punctul de plecare, aproape fiecare copil cetise și acum volă să istorisească ceva. Dar n'am insistat mult acl, și i-am condus pe nesimțite la furtunile Mării Nordului, și atunci încep așa:

»Pe o insulă din nordul archipelagului Friese, trăia familia Randers. Tatăl fusese pilot și își găsisse moartea sub valurile reci ale mărilor îndepărtate. Momme, feciorul cel mai mare, avu mai târziu aceeaș soartă. De trei ani Uve, fiul cel mai drag al mumei, plecase ca marinăr pe un vas cu pânze. De atunci n'a mai venit nici o veste dela el. Mai rămăsese acasă mama și fiul cel mai mic.

Într'o seară s'a stârnit o furtună înfricoșată. Valuri uriașe se rostogoleau furios. Când vedeau spumele albe pe coamele valurilor, par'că erau herghelii de cai sălbatici ce se gonesc turbași, sar unii în spinarea altora și se fărâna cu copitele. Toți locuitorii insulei erau pe mal și priveau, căutând cu ochii vre-un vas în primejdie. Departe, la orizont, se zăria o corabie ce se luptă zadarnic cu valurile și cu vântul. Se părea că i-s'a rupt cârma, căci se apropia cu iușeală de niște stânci. Între aceste a înnoptat. O ploaie și o furtună începū și mai cu foc. Fulger după fulger urmă și tunetul nu mai isprăvi, iar marea gema și se frământa:

*Urlă și mugește în noapte furtuna,
Fulger și întuneric să schimbă întruna
Un șipăt e totul.*

*S'a aprins tot cerul; colo lângă stâncă
Un vas fărîmat, valul îl bate încă
Și-l trage 'n adânc*

*Nis Randers grăește cătră cei din sat:
„De catarg se vede un om înceștat!
Haideși să-l scăpăm“.*

*Mă-sa 'n brațe-l prinde: Tu nu poți plecă!
Tu-mi rămâi pe lume, stai cu maică-ta,
Vreau să mă ascuți!“*

*„Tat-tău s'a înecat, Momme s'a răpus,
De trei ani pe ape Uve este dus“
Ah Uve, al meu, Uve!*

*Hotărît și iute Nis pe punte pleacă,
Mamei sale arată spre cel ce se'neacă
„Și el are mamă“*

*Cu șeasă tovarăși Nis în luntre sare
Și pornesc în beznă pe cumplita mare
Isbind din lopeși.*

*Sus luntrea, jos luntrea, de val aruncată
S'a inecat? S'a sdrobotit? Iat-o înc'odată
Însă până când?*

*Marea 'și mână caii cu bice de fulger,
Caii ce 'nghit oameni, și acum prada-și cer.
Găfăind sub spume.*

*Cu spaima nebune caii se gonesc
Și sar unii p' alții când se întâlnesc
Isbind din copite.*

*Trei furtuni deodată! Lumea să răpune.
Dar ce-i? Ce se vede străbătând prin spume!
Sunt ei, iată-i vin.*

*Toți privesc pe valuri și ascultă cu frică;
Din beznă' din urlet un glas se ridică:
„Mamă vine Uve“.*

Și acum povestește-mi ce s'a întâmplat când a sosit Uve! Copiii povestesc pe întrecute; cum s'a bucurat mama sa, cum a fost dus într'un pat cald, cum a fost încunjurat și îngrijit de toți până și-a recăpătat puteri. Și apoi sfârșit. Orice vorbă mai mult e o profanare a bunului simț. Afară de aceasta mai avem și altceva de făcut: gramatică

Când să trecem la altă lecție, un școlar întreabă:
»Domnule, să învățăm poezia pe din afară?«

Așa dar v'a plăcut? Atunci deschideți iute cărțile! Le arăt cum să întoneze. Pentru lecția viitoare să știți primele cinci strofe. Cu toții s'au silit să o memoreze cum se cade. Nu le-am explicat nimic, căci fiecare înțelege legătura celor cuprinse în povestire. Primele unde ale simțirilor domolindu-se trecem la aprofundarea poeziei.

Gândiți-vă, în ce fel s'o fi răpus Momme și tatăl său? Copii dau următoarele posibilități: ciocnire cu vr'un ghețar plutitor, incendiu pe bord, tempeastă, isbire de vre-o

stâncă plutitoare, împotmolire, piraterie, boală molipsitoare pe bord, răsvrătire.

Am lăsat pe fiecare să povestească ce-și închipue și cum îl călăuzește fantasia. Totuși rectific unele presupuneri. Pirateria nu mai e posibilă azi când țările au puternice bastimente de războiu. Mă arăt nu pe deplin mulțumit. Uite ce: ați povestit destul de frumos, dar cred c'ar fi și mai bine dacă ați reprezentă unele scene ale povestirilor prin desemnuri, ori prin lucrări în lemn, carton, hârtie, plastilină. Elevii erau entusiasmați. M'au atacat cu mii de întrebări: unul m'a întrebat de e bine să facă așa ori altfel, altul ce crede că e bine, etc.

„Fiecare să facă cum crede el că e mai bine“. Lucrările se esecută acasă.

În ziua următoare am primit o mulțime de modele și alt material lucrat de elevi: corăbii de hârtie, făclii, ancore, aparate de salvare, unelte de pescar, luntri etc.

Acum cu ajutorul acestora, începem reconstruirea scenelor din poezie. Din povestire și reprezentări concrete putem să avem înaintea ochilor soarta familiei Randers. Chiar și elevii cei mai nevoiași în espunere prin vorbe se îndeamnă dela sine să povestească câte o scenă sau alt amănunt. Scenele desemnate (desen din închipuire) sunt explicate de autorii lor, cari espun verbal la ce s'au gândit și ce și-au închipuit când au desemnat. Cele mai reușite schițe sunt așezate, pe părete, ca să fie privite de toți.

În aceeași săptămână începem și o compunere relativ la Nis Randers. »Ce o fi întrebat mama pe Uve, când acesta și-a venit în fire?« Gândiți-vă! Răspunsuri diferite nu întârzie. Unul: »Uve unde ai fost de atâta amar de vreme? Noi de mult te-am crezut mort.« Acum interviu eu: Aici gândiți-vă bine fiecare, ce o fi răspuns Uve mamei sale. Trebuie că în trei ani a pățit multe!.. Să scrieți pentru lecția viitoare de compuneri istorisirea întâmplărilor lui Uve, așa cum el o fi spus-o mamei sale.« Puteți să-i puneți titlul: »Întâmplările lui Uve.«

În legătură cu aceasta caut pentru lecția de cetire o bucată cu fondul înrudit dex : »Pilotul« (poesie) sau »societățile pentru salvarea și ajutorul naufragiaților«.

Cu modul acesta am stărnit îndemnul elevilor mei spre o activitate independentă și multilaterală, ne-am distrat și în acelaș timp ne-am instruit cu toții în toate direcțiile și pelângă asta n'am neglijat nici pe *Herbart*. Se găsesc și aici ale lui pregătiri: tratarea, aprofundări și asociațiuni. Numai concluzia sau »învățătura finală« o uitasem. Dar când e vorba de multe »învățăminte« ar trebui să le ia dracu; ele aduc indiferența și de departe miroase greu a dascăl toval. Mie-mi place să influențez indirect asupra sufletului copilului, altfel decât zugerăvînd pe dracu pe părete după fiecare lecție.

„*Vremea Nouă*«

H. Kalinovski.

OFICIOASE.

Date nouă despre Gheorghe Lazăr. *)

În jumătatea a 2-a a veacului al XVIII-lea vedem, ivindu-se la Români din Ardeal o mână de oameni luminați și învățiați de dorul fierbinte, de-a-și ajuta și trezi neamul la vieață, la conștiința de sine în chipul cel mai puternic prin ideile și străduințele lor.

Cine n'a auzit și nu cunoaște numele strălucite ale celor trei învățători săraci ai neamului românesc, începătorii regenerării noastre naționale, „treimea muncitoare și înțeleaptă“: *Samuil Clain*, *Gheorghe Șincai* și *Petru Maior*. Acești oameni cu cultură aleasă apuseană și cu dragoste nețărnică de țărănimea noastră,

*) Lucrare cetită la adunarea generală a Reuniunii învățătorilor români din dieceza Arad, ținută în Șiria la 14 septembrie 1913 n.

„care n'avea nici un drept: nici măcar dreptul la compătimire, nici măcar dreptul la milă nu-l avea“, făcură prin truda și suferințele lor să scânteie mai întâiu la neamul nostru necăjit ideile, cari puseră temelie conștiinței naționale pentru mântuirea sufletului românesc de pretutindenii.

Dupăce aceștia făcură studii întinse la Viena și Roma și se inspirară pentru toată vieața din pietrele străvechi, monumentele cetății veșnice ale divului urzitor al neamului nostru, se întorc acasă și așezându-se în centrul culturii românești, în Blaj, se fac acum cei mai însuflețiți propagatori ai evangheliei nouă, evangheliei Româanismului. Și abia începură să dea deosebită atenție și îngrijire cultivării limbii și istoriei românești, școlilor românești, în fruntea cărora erau puși; abia începură să răspândească razele binefăcătoare ale culturii naționale la neamul nostru și să-i vestească zorile învierii sale, când chiar pentru această împrejurare ajunseră în conflict cu vlădica lor din Blaj, Ion Bob, care deveni cel mai mare dușman acestor dascăli înțelepți. Și fiind acel vlădică „puternic prin mitra și cârja lui, prin bogăția lui, prin sprijinul, ce-i dădeau cârmuitorii“, fură siliți să părăsească cu adâncă durere în suflet acel focar de cultură românească din Blaj, de care ei legau cele mai mari nădejdi pentru viitor. Porniră astfel acei trei apostoli ai neamului, în urma prigonirii din partea episcopului lor, care ură pe toți ceice-i puteau face umbră prin superioritatea lor intelectuală, pe calea de suferinți. *Samuil Clain* a murit în cea mai mare mizerie la Buda, unde-și câștigă o bucățică de pâne, ca corector al cărților românești. *Gheorghe Șincai* pribegi din un loc într'altul, purtând în spinare cronica sa udată de lacrimi

și „abiã a găsit un adăpost la un școlar al său, la un străin, abiã a găsit un locșor unde să moară, cu mult înainte de sfârșitul firesc al zilelor sale“. Iar al treilea, *Petru Maior*, părăsindu-și chiar și situația sa modestă de preot și protopop din Reghinul-Săsesc, „s'a bucurat apoi fără margini, că și-a găsit hrana în corectarea cărților românești“ (Iorga) la tipografia craească din Buda, unde fusese și Clain.

Iată soartea celor dintâi învățători mari și zeloși ai Românilor!

Cu toate acestea acești oameni de bine prin spiritul și munca lor dezinteresată făcură mult pentru neam, căci „faima scrisului lor, și idea, care porniã dela acest scris“ aprinse inimile însuflețite ale altor învățători, altor apostoli ai neamului, cari îi urmară și răspândiră cu tărie și îndărătnicie depe catedră și amvon idea mântuitoare, și de a căror activitate rodnică este strâns legată dezvoltarea și înflorirea școlii cu limbă și duh românesc, în jumătatea primă din veacul al XIX-lea.

Locul cel dintâiu între acești învățători îl ocupă fără îndoială *Gheorghe Lazăr* și *Dimitrie Țichindeal*. Aproape în acelaș timp erau chemați, ca prin cel mai puternic și sfânt mijloc de educație pentru un popor, prin școala românească, să devie desrobitorii și mântuitorii unui neam. Unul la cursul pentru candidații de preoți în Sibiu, apoi la școala dela Sf. Sava în București, iar altul la preparandia (școala normală) din Arad.

Dar să ne oprim cu acest prilej la cel dintâiu învățător, la *Gheorghe Lazăr*, despre care vreau să vă vorbesc, respective să vă fac cunoscute câteva date nepublicate, scoase din arhivele din Viena, cari vor contribui la completarea biografiei lui și din cari se vor putea desprinde

dorul arzător și stăruințele dascălului pentru binele și propășirea țărănimii române, din mijlocul căreia s'a ridicat.

Știm, că Lazăr s'a născut într'o comună românească din Ardeal, în Avrig. Ce privește timpul nașterii lui, amintim, că acesta îl putem socoti, în lipsa matriculei de pe acele vremuri, pe baza datelor găsite în protocolul morților parohiei Avrig. Am găsit în acest protocol, că „Teologul E. Georgie Lazar din Avrig“ a fost în „1823 Septembrie 17“, când muri, de „44 ani, 3 luni, 12 zile“. Subtrăgând acești ani, luni și zile din datul morții sale, urmează, că Lazăr s'a născut în 5 iunie 1779.

Din discursul de intrare în Academia-Română al lui Petru Poenariu știm, că Lazăr și-a urmat studiile în Cluj și Viena cu ajutorul baronului Brukenthal, mare proprietar din Avrig. Cel dintâiu act, găsit despre Lazăr, raportul cancelariei aulice transilvane din 16 maiu 1806, dovedește, că Lazăr în Viena n'a studiat cu banii baronului Brukenthal, ci cu bani românești, cu bani din fondul sidoxial al diecezei gr. or. române din Sibiu. Din acest act ne putem convinge, că Lazăr petiționase în cele dintâi luni din 1806 după stipendiu la consistorul din Sibiu, ca să poată urmă studiile teologice la universitatea din Viena. Vicariul și președintele consistorului de atunci, Nicolae Huțovici, sprijinește această cerere și-l recomandă cu toată căldura atât forurilor mai înalte, cât și Majestății Sale. Guvernul ardelean deasemenea sprijinește pe Lazăr și-și exprimă dorința, ca să i-se încuviințeze un stipendiu din fondul sidoxial cu condiția, ca după absolvirea studiilor sale teologice să fie îndatorat a servi la clerul ritului său în Ardeal, „căci numai astfel se pot aplică la păstoria poporului valah persoane bine pregătite pentru chemarea lor, cari să fie în

stare a instrui poporul în moravuri bune, datorințele de om și cetățean“.

Iar cancelaria aulică transilvană observă în acest raport:

„Fiindcă studentul în drepturi (studiosus iuris), care petiționase, este conform atestatelor alăturate și descrierii sale din partea vicariului și președintelui consistorial de cel mai bun talent și moralitate și în studii obținând clasa primă cu distincție și fiindcă la puține persoane de ritul acesta se găsesc calități așa alese, în sfârșit fiindcă se deobligă, a instrui după absolvirea studiilor sale teologice candidații la preoție în științele de lipsă pentru păstorire și ocuparea oficiului preoțesc și a prestă și alte servicii la consistorul de ritul neunit, merită ocazională persoană să fie neapărat ajutorată în intenția și râvna sa mare.

Și deoarece și starea activă a fondului sidoxial, conform jurnalului înaintat, a crescut până la o sumă de 19.672 fl. 54 $\frac{2}{3}$ × și deoarece stă în consonanță cu menirea lui, destinată de episcopii Nichitici și Adamovici, de a ajutură clerul neunit, și capitalul aflător în fondul sidoxial supoartă aceasta, cancelaria e de părerea, ca, conform propunerii guvernului, Majestatea Sa să binevoască a încuviința studentului Gheorghe Lazăr un stipendiu anual de 200 fl. din fondul sidoxial pentru învățarea studiilor teologice, pe lângă îndatorirea propusă“.

În urma acestei propuneri favorabile, pe care o primise și o recomandase și miniștrii Bedekovich, Lorenz, Mailat și Zinzendorf, Majestatea Sa Francisc I. acordă lui Lazăr acest stipendiu în 31 iulie 1806 prin cuvintele:

„Propunerea cancelariei obține încuviințarea mea“.

Astfel Lazăr în toamna anului 1806 își luase drumul spre Viena, unde se înscrise la universitate, la științele teologice. Cu sfârșitul anului școlar 1806/7

Lazăr obține în studii astfel de succese, încât Majestatea Sa, care legă cele mai mari nădejdi de el, pentru ducerea în deplinire a intențiilor sale, se hotără, a-i mări stipendiul dela 200 la 300 fl. Tot această împrejurare favorabilă îndemnă pe Majestatea Sa, ca să încuviințeze încă în anul acesta trimiterea și a altor tineri talentați de religia neunită la teologia catolică dela universitatea din Viena cu stipendii din fondul sidoxial, pentruca astfel să se poată recruta profesori destoinici pentru seminarul neunit, ce se va ridica în Ardeal.

Lazăr studiasse la universitatea din Viena până în toamna anului 1809, când în noemvrie se întoarse acasă, în Ardeal. De aici fu trimis în decemvrie din acelaș an la Carloveț, la mitropolitul Stratimirovici, ca în seminarul de acolo să-și întregească studiile teologice cu dogmatica și liturgica religiei sale, și învățând acestea să primească hirotonirea.

Mitropolitul Stratimirovici însă refuză primirea lui Lazăr în teologie și astfel fu silit să se întoarcă iarăș în Ardeal, aducând cu sine și o scrisoare dela mitropolit către Consistorul din Sibiiu, în care motivează refuzarea. Scrisoarea avu nenorocul să ajungă în mâna guvernorului din Ardeal, pe care o trimise nedesfăcută cancelariei aulice transilvane în Viena.

Dupăce această scrisoare a ajuns și în mâna miniștrilor din Viena și a Majestății Sale, cancelaria aulică transilvană, la poruncă preainaltă, se întrunește în 23 martie 1810 în ședință, ca să-și expună în scris opinia cu privire la motivele refuzării lui Lazăr dela studii și hirotonire.

Cancelaria înaintează protocolul, luat în această ședință, în 5 aprilie 1810 Majestății Sale, spre hotărîre

preaînaltă. În urma opiniei din protocol și în urma observării celui mai iscusit ministru, Bedekovich, că mitropolitul prin refuzarea lui Lazăr ar avea tendința, de a împiedeca intențiunea preaînaltă în promovarea culturii clerului gr. neunit, Majestatea Sa în 13 aprilie 1810 ordonează următoarele:

„Despre arătarea din filele protocolare ale consilierului de curte grof Eszterházi desubt Nr. 631, conform căreia mitropolitul gr. neunit din Carloveț refuză studentului în teologie, Gheorghe Lazăr, hirotonirea pe motivul, că acela a ascultat teologia la universitatea din Viena, cancelaria are să-mi facă un raport special, îndatăce va fi primit replica cancelariei ungurești, alăturând la acela scrisoarea mitropolitului și arătând și aceea, ce s'a făcut în privința asta. Celelalte observări din aceste file protocolare le iau la cunoștință.

Francisc“.

Într'aceea Lazăr nu zăbovi mult acasă, în Ardeal, și veni, poate la îndemnul guvernorului transilvan, iarăș la Viena. Vedem, că cancelaria aulică transilvană, în raportul său din 21 aprilie 1810, cere un ajutor dela Majestatea Sa pentru „studentul în teologie, Gheorghe Lazăr“, pe timpul, cât va fi silit a petrece în Viena.

Iată, ce se spune în acest raport:

„Dupăce mitropolitul din Carloveț nu voi să primească pe studentul în teologie gr. neunit, Lazăr, care sosi acolo în decembrie anul trecut, nici la continuarea studiilor teologice în seminarul din loc, nici la hirotonire, fiindcă Lazăr a ascultat teologia la universitatea din Viena, fu constrâns a se întoarce, fără nici o ispravă, iarăș în Ardeal, apoi deacolo a călători îndată la Viena, cheltuind astfel stipendiul depe un an întreg, precum și 100 fl., pe cari i-a primit ca bani de drum, iar acum

cere un ajutor, pânăce va urmâ hotărîrea asupra purtării mitropolitului din Carloveţ.

Cancelaria aulică a aflat neapărat de lipsă a interogă în chestia asta pe mitropolitul din Carloveţ prin cancelaria ungară şi îndatăce va urmâ replica cancelariei ungureşti, va face despre aceasta un raport amănunţit, conform hotărîrii din 13 aprilie a. c. (Nr. 940). Şi fiindcă e de recunoscut, că Gheorghe Lazar nu poate există aici până la deciziunea acestei chestii, cancelaria aulică îndrăzneşte a rugă pe Majestatea Voastră pentru învoirea preainaltă, de a da lui Gheorghe Lazăr, amăsurat stipendiului anual de 300 fl., încuviinţat mai înainte de Majestatea Voastră, un ajutor lunar de 25 fl. din 1 aprilie începând, pe timpul cât va fi silit să petreacă aici, pe socoteala fondului sidoxial, din care a primit şi stipendiul“.

Consilierul şi ministrul Atzél în observările sale la acest raport, zice, că Lazăr a făcut foarte bine, dupăce mitropolitul îi refuză hirotonirea şi neputând astfel fi aplicat în vreun post preotesc, că a venit la Viena, pentruca să folosească timpul şi pe mai departe pentru educaţia sa. Şi fiindcă Majestatea Sa a binevoit a-i încuviinţa în 1807 (Nr. 2348) un stipendiu de 300 fl. şi având lipsă de ajutor, este de părerea să aproabe propunerea cancelariei.

Majestatea Sa însă se hotăreşte, a-i acordă deodată un ajutor de 300 fl., scriind la sfârşitul raportului în 7 maiu 1810 cu mâna sa proprie următoarele:

„Încuviinţez lui Lazăr cei 300 fl. alăturaţi cu condiţia, ca el să folosească timpul, cât va trebui să mai rămâie în Viena, pentru continuarea educaţiei sale, şi aştept raportul referitor la refuzarea hirotonirii aceluia din partea mitropolitului.

Francisc“.

Abia în 19 octomvrie 1810 prezintă cancelaria aulică transilvană raportul special, ordonat de Majestatea Sa în 13 aprilie din acelaș an, cu privire la refuzarea lui Lazăr dela continuarea studiilor teologice și primirea hirotonirii din partea arhiepiscopului și mitropolitului gr. neunit din Carloveș, Stratimirovici. E un raport mai lung acesta și cel mai însemnat prin conținutul său. Înfățișează un interes deosebit, nu numai pentru amănuntele referitoare la Lazăr, ci și pentru împrejurarea, că din acesta se desprind unele lucruri, cari, în lipsă de documente, niciodată n'au fost prezentate îndestul de limpede; lucruri, cari veacuri dearândul au frământat mintea și sufletul domnitorilor și a diregătoriilor din patria noastră.

Iată raportul în traducere:

„Asupra protocolului cancelariei aulice transilvane din 23 martie a. c. Majestatea Voastră ați binevoit a hotări, ca cancelaria aulică să facă în privința acelei refuzări din partea mitropolitului din Carloveș, îndatăce primește declarația, cerută dela cancelaria ungară, un raport special și a alătură la acela scrisoarea mitropolitului și a arată tot ceea ce s'a făcut în afacerea asta.

Cancelaria aulică transilvană prin prezentarea raportului de față detailat urmează deci ordinului preainalt, pe care l-ar fi făcut și în cazul, dacă nu i s'ar fi demandat.

La recomandația vicariului și președintelui consistorului neunit din Ardeal s'a încuviințat în 1806 (actul Nr. 1704/806) pentru talentul și moralitatea sa mult lăudatului ascultător în drepturi la liceul din Cluj, Gheorghe Lazăr, un stipendiu pentru învățarea studiilor teologice la universitatea din Viena din fondul sidoxial din partea Măjestății Voastre cu angajamentul, ca Lazar, conform îndatoririi luată asupra sa, să instrueze, după absol-

virea studiilor teologice, candidații neuniți ai statului preoțesc științele de lipsă la păstorire.

În noemvrie anul trecut veni Lazăr dela universitatea din Viena îndărăpt și fu trimis de guvernul din Transilvania la Carloveț cu o scrisoare de recomandatie a consistorului gr. or. român din Sibiiu, ca acolo să învețe și studiile teologice ale ritului său, pentruca astfel să poată primi hirotonirea.

În Carloveț însă nu numai că nu fu admis Lazăr la studii și hirotonire, ci fu privit asemenea unui eretic și declarat pentru totdeauna de incapabil, de a primi hirotonirea, dându-i-se și o scrisoare adresată consistorului neunit din Ardeal.

Lazăr raportează toate acestea guvernului din Ardeal, care-i luă scrisoarea și pe care o trimise nedeschisă cancelariei, bănuind în aceasta principii rătăcite și așa cu atât mai puțin crezù de oportun, a lăsa să ajungă această scrisoare la consistor, când mitropolitul nici nu-i îndreptătit, să corespundeze direct cu consistorul.

În această scrisoare (alăturată la acte sub Nr. 622) și desfăcută de cancelarie, mitropolitul aduce referitor la refuzare următoarele motive: Lazăr aspiră la o demnitate mai înaltă preoțească, deci ar trebui să fie instruit cu cea mai mare îngrijire în dogmele religiei sale. Primi însă o educație cu totul întoarsă. Adecă învătă studiile teologice la o universitate catolică și ar vrea acum, ca și în trecut să-și însușească dogmatica și liturgica neuniților. Cum și-ar trimite catolicii studenții lor în institute protestante pentru educație.

Contra lui Lazăr se ivește o bănuială îndoită: odată se numește el în cartea de botez *Eustratius*, în atestatele școlastice și de consistor *Gheorghe*; apoi în atestatele școlastice figurează ca gr. cat. La aceasta se adaugă și aceea, că Lazăr în convorbirea sa, avută cu el asupra religiunii, ar fi tradat un indeferentism și o răceală cătră religiunea gr. neunită.

În sfârșit mitropolitul admoniază în scrisoare consistorul, ca la primirea persoanelor în statul preoțesc să fie cu toată atențiunea.

Afară de aceste motive, Lazăr adaugă încă următoarele în o petiție înaintată guvernului, în care povestește în detalii toată primirea lui la mitropolit, pentru că i se refuzase primirea la studii și hirotonire: că studiază pe spese publice și tocmai pentru aceea e bănuitor, mai ales fiindcă din partea consistorului ar fi fost trimis numai la studii la Carloveț, de guvern însă se recomandă și la hirotonire; ca unui neunit nu i-ar fi permis nici măcar să cunoască dogmele și principiile catolicilor, că e învățat și necăsătorit, deci aspiră la trepte mai înalte; că nu cunoaște limba slavonă, în care se propun studiile în Carloveț.

Atât guvernul din Ardeal, cât și cancelaria aulică află toate aceste motive de inadmisibile, căci:

1. Fiecă e obiceiul între „Valahii“ din Ardeal să-și ia alte nume, decât cele primite la botez; Lazăr din greșală e indus în atestatele școlastice, ca unit, și se desmintește îndeajuns prin aceea, că consistorul neunit și președintele acestuia, vicarul general Huțovici, a recomandat pe acest tânăr pentru primirea unui stipendiu din fondul sidoxial.

2. Atât în Sibiiu, cât și în Cluj, unde Lazăr studiază în școli catolice, precum și în Viena există biserici neunitate, pe cari acesta le-a putut cerceta.

3. Nu se poate crede, despre profesorii din Carloveț, că afară de limba slavonă nu vorbesc și limba latină, germană ori franceză. Ei ar fi putut deci împărtăși lui Lazăr instrucția în vreuna din aceste limbi.

4. Prin împrejurarea, că Lazăr a ascultat filozofia în Cluj, iar teologia în Viena, încă n'a încetat să fie greco-neunit, căci dacă cineva s'a făcut cunoscut cu principiile unei alte religii numai de dragul științei, nicidecum nu poate fi urmarea, că ar trebui să le și recunoască, părăsindu-și religia sa.

5. E foarte bătător la ochi, că mitropolitul nu voi să primească pe Lazăr tocmai pentru cultura sa prea înaltă, pe ceeace la primire ar trebui să se pună temeiul.

6. În sfârșit chiar așa de puțin se poate înțelege, pentruce unui greco-neunit nu-i iertat nici măcar să cunoască dogmele religiei catolice, poate pentru aceea, ca să țină neuniții și pe mai departe în neștiința adâncă.

Și fiindcă Lazăr fu trimis anume la îndemnul public la universitatea din Viena, ca prin el să se poată influența asupra educației poporului valah și a preoțimei sale în Ardeal, și deoarece conform hotărârii preainalte din 1807 ar trebui să se trimită câțiva tineri talentați, cari se dedică statului preoțesc pentru o educație mai aleasă, la universitatea din Viena, dobândind astfel profesori mai destoinici pentru noul seminar neunit, ce are să se ridice în Ardeal, și a se prevedea spre acest scop cu un stipendiu din fondul sidoxial; dar fiindcă mitropolitul din Carloveț, în urma principiilor sale manifestate ar pune piedeci executării intențiilor preainalte, guvernul a făcut propunerea, ca afacerea asta să se resolve așa, ca Lazăr pentru studii și hirotonire să fie avizat la episcopul neunit din Bucovina.

Într'aceea cancelaria, pentru de a nu învinovăți pe mitropolitul din Carloveț la Majestatea Voastră, fără a-l ascultă, i-a dat a înțelege prin cancelaria ungară, că principiile lui sus arătate tradează numai ură religioasă și nicidecum n'ar fi admisibile și că întreaga procedură cu atât mai vârtos ar trebui prezentată Majestății Voastre spre remediere, fiindcă mitropolitului aparține jurisdicțiunea în Ardeal numai în afaceri dogmatice și spirituale, nu și în chestii disciplinare, precum este aceea a lui Lazăr; și fiindcă mai departe intenția mitropolitului numai acolo poate ținti, de a ponegrî tinerii înaintea consistorului și coreligionarilor lor, cari se cresc în institute catolice de profesori pentru noul seminar, ce se va ridica în Ardeal, și a zădărnici astfel intențiile binefăcătoare ale Majestății Voastre pentru poporul „valah“.

Cancelaria admoniă totodată pe mitropolit, să admită pe Lazăr la studii și hirotonire, într'aceea însă să se abțină dela corespondența directă cu consistorul din Ardeal și dacă ar avea ceva de comunicat consistorului în afaceri disciplinare, să se adreseze guvernului.

În declarația transmisă de cancelaria aulică ungară, mitropolitul mai adaugă următoarele: că el n'a avut absolut nici o cunoștință despre intențiile preainalte ale Majestății Voastre, referitor la ridicarea unui seminar în Ardeal și despre dispozițiile, ce privesc această chestie, căci el ar fi făcut o contrapropunere, referitor la trimiterea persoanelor în institute teologice catolice, cu rugarea, ca ridicarea s'o amâne până la reocuparea episcopatului în Ardeal, pentru că poporul valah își pune încrederea în episcop, că-l va ținea la legea sa; iar prin astfel de dispoziții în timpul vacanței s'ar deșteptă numai temerea poporului, că ar vrea să-l aducă la unire. El ar fi rugat de repetiteori pe Majestatea Voastră dela moartea episcopului neunit din Ardeal în 1796, în chipul cel mai urgent, în persoană pentru reocuparea acestui episcopat. Când fu cu aceeaș intenție mai pe urmă în Viena, ar fi auzit, că o persoană neunită studiază teologia la universitatea din Viena, ca apoi să ajungă episcop în Ardeal. Într'aceea s'ar fi liniștit iarăș, înțelegând din altă parte, că față cu această persoană se intenționează considerațiuni politice, cari-l fac incapabil la executarea intențiunilor, de cari sunt preocupați. Lazăr se prezintă într'aceea la Carloveș. El deșteptă dejă prin aceea neîncredere, că scrisoarea de recomandatie, pe care o adusese cu el, n'a fost iscălită de președintele consistorului, ci numai de un asesor al aceluia. Această bănuială o mări cartea de botez și atestatele școlastice, fiind în cea dintâiu numele de botez al lui Lazăr Eustratius, în cele din urmă însă Gheorghe și însuș Lazăr figurează ca un greco-unit.

Și Lazăr a ascultat dejă teologia catolicilor și prin nici un atestat n'a putut dovedi, că s'a mărturisit și cu-

minecat vreodată după ritul neuniților; ba încă a trădat o răceală în convorbirea întinsă avută cu el despre religie în contra ritului neuniților și-și trădă intenția, de-a-și însuși numai în treacăt și dogmatica și liturgica. La aceasta se mai adause și aceea, că Lazăr fu recomandat de consistor numai la studii și nu și la hirotonire, ci numai guvernul îl aviză și la hirotonire, și că Lazăr umblă după demnități mai înalte bisericești.

Aceste împrejurări, precum și cea sus amintită, că adecă prin Lazăr se intenționează considerații politice (în privința aceasta se provoacă mitropolitul la o persoană a cancelariei ardelene, pe care n'o spune cu numele), apoi trista experiență, că răposatul vicar neunit în Ardeal, Popovici, încercă cu ajutorul episcopului gr. cat. din Oradea-Mare, Darabant, de a aduce la unire biserica neunită din Ardeal (spre dovedirea acestora anexează mitropolitul o copie depe o scrisoare a episcopului Darabant, adresată consilierului de atunci Lorenz), și el se temu, că și Lazăr umblă cu astfel de intențiuni și pentru aceea îl trimise îndărăpt, prevăzând mai ales, că Lazăr, și dacă de fapt l-ar fi admis la studii, după absolvirea acelora, n'ar fi putut niciodată primi hirotonirea, fiindcă el n'ar fi putut depune nicidecum jurământul prealabil, necesar pentru aceasta, al cărui formular este alăturat sub Nr. 5 la Nr. 2291/1810, și fiindcă nicidecum nu s'a deprins anumit timp în vreo mănăstire, ori pe lângă vreun vlădică în cele rituale și disciplinare.

Urmează din acestea, că Lazăr fu respins, nu numai pentru aceea, pentru că studiasse la institute catolice. Și el (mitropolitul) își primi educația în astfel de institute, dar nu și în teologie. Nu-i adevărat, că Lazăr fu tratat asemenea unui eretic. Lazăr ar fi dovedit deja neascultarea sa prin aceea, că el a predat guvernorului scrisoarea, ce i s'a dat s'o ducă consistorului, și după canoanele bisericii neunite s'a făcut pentru todeauna nevrednic de statul preoțesc. Mai târziu primi mitropolitul pe cale confidențială informația alăturată sub Nr. 6,

conform căreia Lazăr, care aspiră la episcopat, e un grandoman, aventurier; cât timp călători, nu se mărturisi niciodată și pentru aceea a fost recomandat din partea consistorului numai pentru studii, nu și pentru hirotonire. Dacă episcopatul neunit din Ardeal se va reocupa și noul episcop îl va primi pe Lazăr la hirotonire, el (mitropolitul) n'are nimic încontra.

Ce privește de altmintrelea corespondența cu consistorul, mitropolitului i s'a concretizat în cele dogmatice și spirituale „Dogmaticis et Spiritualibus“ episcopatul neunit dela locul preainalt și i s'a interzis corespondența directă numai cu preoții și comunele, nicicând însă cea cu consistorul, cu care corespondența este cu mult mai de lipsă, tocmai acum în timpul vacanței scaunului episcopesc. Deși s'a servit foarte rar de aceasta, totuș fu dejă în 1797 dojenit pentru corespondența cu consistorul. De atunci s'a abținut, de a scrie consistorului, deși avu mai multe prilejuri, precum încercarea amintită a vicarului Popovici, de a trece la unire; procedura primpretorilor, cari lăsară să bată popii cu nuele pe piele goală, fără ca popii să fi primit vreodată satisfacție; lipsa de sf. mir la toate bisericile.

Căci când scrisese în afacerea din urmă consistorului, fu din nou dojenit, fiindcă aceasta ar fi afacere disciplinară. Mitropolitul între astfel de împrejurări crede aprețierii preainalte, dacă poate face îndestul datoriei, concretută în „Dogmaticis et Spiritualibus“, și că astfel de procedură poate avea urmări bune. De altmintrelea Lazăr însuș aduse dela consistor o scrisoare, la care crezù, că trebuie să răspundă.

Cancelaria observă, că și dacă s'ar putea explica întrucâtva, că Lazăr după obiceiul bisericii neunite nu poate fi admis la hirotonire acum, înainte de a se fi exercitat câtva timp în cele rituale și spirituale pe lângă un episcop, nicidecum însă nu se poate aprobă această faptă a mitropolitului, că el n'a vrut să primească pe Lazăr la continuarea studiilor teologice, nici măcar atunci,

când cancelaria a explicat împrejurările în chipul arătat mai sus și că Lazăr n'a încetat nîcicînd, a profesă religia neunită, ceea ce dovedesc și atestatele aduse de Lazăr (sub Nr. 2359 B), conform cărora Lazăr în timpul studiilor sale în Cluj în curs de 8 ani, întotdeauna cercetă biserica neunită și primii sf. cuminecătură. Dacă e adevărat, că Lazăr ar avea o răceală cătră biserica neunită, atunci tocmai prin instrucție în dogmatica neunită trebuie să se înlătore aceasta. „Species facti“ (spusele), alăturate de mitropolit sub Nr. 6, fiind o arătare anonimă, nu i-se poate da nici o crezare, și și ceea ce se impută lui Lazăr în această arătare, nu este de o astfel de natură, și dacă de fapt ar fi adevărat, ca Lazăr prin disciplina preoțească să nu poată fi îndreptat. Unica bănuială sus amintită, conform căreia educația lui Lazăr are de temei tocmai acea intențiune, pe care s'o fi avut răposatul vicar general Popovici, de a aduce la unire biserica neunită din Ardeal, pare așadară a fi motivul, pentruce Lazăr trebuie să fie eschis.

Dupăce însă cancelaria n'a avut nîcicînd vreo cunoștință despre intenția amintită a vicarului Popovici, ea găsește această bănuială cu atît mai fără temei pentru eschiderea lui Lazăr, cu cît Lazăr numai după moartea lui Popovici a fost recomandat de cătră vicarul și președintele consistorului de atunci, Huțovici, pentru dobîndirea unui stipendiu din fondul sidoxial.

Dupăce Lazăr, între astfel de împrejurări, nu poate fi trimis iarăș la Carloveț, fără de a-l expune la multe neplăceri, crede cancelaria, că cu învoirea preainaltă să se trimită la episcopul din Bucovina, Daniil Vlahovici, și prin poruncă preainaltă să se mijlocească la locul competent, ca Vlahovici să admită pe Lazăr la studiile teologice în institutul său. Hirotonirea o poate primi Lazăr apoi dela noul episcop în Ardeal, care în urma hotărîrii preainalte (actul Nr. 1704) va fi ales, care alegere, după petiția lui Lazăr, să fi avut loc dejă

în 1 octomvrie a. c., deci cât decurând se va înaintă de cătră guvern pentru încuviințare preainaltă. Prin ocuparea acestui episcopat vor dispărea apoi de sine și certurile de până aci, pentru corespondența cu consistorul, și jalbele din cauza piedecilor, ce se puneau îngrijirii mitropolitului pentru episcopatul vacant.

Ce privește menționarea mitropolitului, că persoanele, cari se educă de profesori pentru noul seminar, ce se va ridica în Ardeal, să nu se trimită în institute catolice pentru învățarea științelor teologice, cancelaria nu știe alt chip, decât că astfel de persoane și pe viitor să învețe științele teologice în institute catolice, afară de dogmatică și liturgică, pentrucă ea nu cunoaște nici un institut teologic, unde aceste persoane ar putea primi educație corespunzătoare, și ce privește institutul din Carloveș, însuș mitropolitul spune, că acolo se predau studiile în limba slavonă, pe care limbă valahii ardeleni numai cu pierdere de timp și în detrimentul solidității trebuie s'o învețe.

Dealtmintrelea ce privește maltratarea amintită a popilor prin primpretori, încă nu s'a înaintat nici o pără, cu toate acestea cancelaria crede, a însărcină guvernul, să interzică în chipul cel mai strict o astfel de procedură și pe ceice lucrează încontră, să-i supună fiscalatului“.

(Va urmă.)

De *Dr. Avram Sădean*
profesor.

REVISTE.

„Revista generală a învățământului Nr. 4. Dl. C. Moise publică un articol istoric asupra trecutului cultural al ținutului și gimnazului Năsăudean care în anul trecut a împlinit 50 ani de existență. Sunt date culturale foarte prețioase cari dovedesc până la evidentă că, recompensa venită grănicerilor prin permiterea de înființare de școale primare, normale și liceale, din partea împăratului, a fost făcută în urma jertfelor de vieți românești pe căm-

purile de luptă contra lui Napoleon ce nu și-a putut ascunde admirația față de acești țărani soldați îmbrăcați în mantalele lor negre. Înorși acasă au început a da credinței lor alt înțeles. Convinși de cele văzute prin țările prin cari au umblat, că numai prin cultură națională vor fi demni de a susține tradiția istorică de urmași ai Romanilor și numai prin aceasta cultură sufletul primește puterea de mântuire pe care o așteptau cei ce se războiau pentru păstrarea neclintită a tronului la care țineau ca la însași ființa lor. Din sforțările lor, sforțări susținute de „Consiliul bellic“ din Viena au răsărit cele 44 școli primare în cele 44 comune din jurul Năsăudului cu limba de propunere românească. Astfel ceice au luptat în sgomotul armelor triumfătoare, au luptat și reînorși acasă la infiriparea visurilor din cari s'a alcătuit statua culturii naționale lângă care și-au aflat adăpost și mângâiere. Din luptă desinteresată a răsărit dreptatea și adevărul, căruia i-s'au închinat ceice l-au avut în gând. Înmulțirea repede a școlilor a deschis o lipsă mare în învățători cari să le conducă. La inițiativa vicarului și profesorului Ioan Marian s'au organizat cursuri speciale de pedagogie pentru viitorii învățători cari l'a început a dura 6 luni. Din aceste cursuri s'a născut celebra școală normală din Năsăud deschisă în 1858 condusă cu multă inteligență de vrednicul pedagog Vasile Petri autorul de cărți didactice și redactorul revistei pedagogice „Magazinul istoric“ precum și conducătorul reuniunii învățătoresți „Reuniunea Mariană“.

Lupta îndârjită dusă de Macedon Pop și Grigorie Moșil vicari, Vasile Nașcu învățător, Petru Tanco căpitan și Ioachim Mureșian, pentru a recâștiga averile sechestrate pe nedrept a avut succesul dorit. Bani strănși în fonduri cu menție culturală au rămas ai acelor ce au simțit că, o viață culturală națională este sigura putere a unui neam ce vrea să trăiască prin el însuși și prin cultura lui.

Din fondurile recâștigate s'a înființat în 1863 gimnazul român Năsăudean care în anul 1870/71 a ajuns la 8 clase și care în ciuda tuturor opintirilor păgubitoare a dat neamului românesc aceea ce a dorit să dea: lucrători cari să-i întărească temelile prin propagarea unei culturi ce pregătește din darurile spiritului mărgăritarul ce luminează calea către idealul închipuit.

În anul trecut aceasta școală liceală ridicată din hărnicia și munca istovitoare a soldaților țărani, și a serbat esistența de 50 ani. Împlinescă-și datoria către urmașii celor ce au creat-o cu cu aceeași dragoste și desinteresare cu care au ridicat-o cei umiliți, robi ai unor timpuri blăstămate.

Ne plecăm genunchiul înaintea așezământului din care răsbat razele culturii naționale.

Dl Aslau prin articolul „Din activitatea extrașcolară“ dă amănunțite și bune îndrumări învățătorimei din regat, cum au să purceadă pe viitor în desfășurarea acestei activități, care s'a inițiat la îndemnul marelui Spiru Haret. Sunt povețele unui om care a văzut limpede ce poate să facă prin aceste instituții la ridicarea morală și materială a țăranului român din regat.

Măsurile bune ridicate de dl Aslau se rezumă în următoarele:

a) Pentruca învățătorii — autorii acestor opere folositoare — să fie scutiți pe viitor de vexațiunile multor oameni ce nu pot vedea cu ochi buni pe acești „instigatori“ în fruntea obștiilor de tot felul să se nizuiască a creă din mijlocul sătenilor oameni capabili a conduce oficiul de contabil și casier, rezervându-și pentru sine dreptul de control și de membru în consiliul de administrație.

b) În ce privește învățământul agricol cassa școalelor să institue învățători agricoli ambulanti cari să țină cursuri feriale cu învățătorii pentru augmentarea cunoștințelor agricole, cari apoi la rândul lor să le esplice cu copii și sătenii pe pământurile arândate de cassa școalelor.

De asemenea a li-se dea posibilitate învățătorilor în însușirea culturii zarzavaturilor prin conferențieri revizori.

c) În privința „Cercurilor culturale“ pentruca aceste să câștige în prestigiu iar ședințele sale să dobândească mai mult interes, toate autoritățile regionale și locale să participe în mod activ. Administratorii de plasă, medicii, judecătorii să dea tot concursul lor, ba să țină înșiși conferințe sătenilor din diferite domenii, cari conferințe să fie luate din cercul de cunoștință sătesc și să trateze probleme ce interesează viața sătenilor. Un luc u foarte corect ar fi dacă conferențele ar fi pregătite în dialog, și nu s'ar ceti, ci spune liber. În discuții a îndemnă țăranii de a

luă cuvânt și a-și spune fără încunjur părerile lor cari de multe ori indică drumul cel adevărat.

Pentru a da un și mai mare avânt acestor așezăminte bune care să fie cercetate de cât se poate mai mulți săteni, ar fi de dorit că în timpul tinerii acestor coferințe cărciumele să fie închise; a face excursii la cea mai bună și frumoasă gospodărie a cărei vedere va îmboldi pe cei prezenți de a emulă în ajungerea acestui scop.

Sunt aceste încurajări venite din partea unui om dornic de a vedea câmpul cel mănos al frumoasei României sămănat cu florile veseliei și mulțumirii depline.

„Individualitatea prin educație“ articol datorit Dlui profesor Hașinat aduce noi contribuții în opera educativă prin problema eticii și sociologiei cari atât de mult ajută intronarea unui sistem de educație ce să formeze spirite capabile de a iutelege și judecă raportul dintre caracter și individualitate, și a se adapta nouilor curente cari pe toate domeniile constituiesc un mare progres

Școalele din Dobrogea, articolul colegului Brutus Cotovu, aduce la lumină starea învățământului din Dobrogea care așa cum e alcătuit astăzi, nu mai produce rezultatele ce se așteaptă: asimilarea elementului străin și ridicarea lui prin cultură românească până la gradul de a simți românește. Remediile admise de autor sunt: înființarea de școale românești în toate localitățile streine și grădini de copii, cari să fie conduse de oameni cu pricepere și atragere de inimă, și prin cari apoi să se înceapă opera de romanizare. Suntem siguri că autoritățile școlare vor ține seamă de măsurile binevenite din partea unui bun cunoscător al relațiilor culturale din vechea Dobroge, și luând cele atinse în articolul menționat, vor asigura mai mult în viitor prefacrea și naționalizarea deplină a populației atât de variată din punctul de vedere al originii și limbii.

„Vremea nouă“ Nr. 2—3 aduce și de astădată articole ped. foarte frumoase din peana Dlui Bogdan Duică și a membrilor ce scot această revistă. Apoi o bogată cronică conținând idei și fapte foarte importante pentru corpul învățătoresc și școala românească. Remarcăm cu deosebire articolul Dlui Duică despre procedura

lui Langermann în educația celor mai slabi și proști copii dintr'un oraș, pe ai căror părinți i-a slăbit fabrica și alcoolul.

Prin ajutorul grădinei școlare pe care a format-o ca bun al tuturor i-a succes a desvoltă în acești imbecili sentimentul de drept la proprietatea comună. Se înțelege nu prin vorbe, ci prin fapte în cari s'a înjugat însuși educatorul, spre a aduce echilibru în sufletele învăluite de răutăți ale micilor copilași. Nu de bună orânduire în grădină îi eră lui Langermann ci, de a scoate la iveală voințe, adecă puteri de cari să se frângă orice obstacole ce i-s'ar ivi. *Căci voința este putere și puterea națiunilor este suma voințelor individuale. A frânge voința unui copil insamnă a frânge o parte din Voința națiunii.*

Prin articolul „Liga țărănească“ semnat de „Un țaran“ să pledează pentru înființarea unei astfel de ligi care să lupte din toate puterile pentru un program de reforme ca: esproprierea, votul universal pentru români, imposit progresiv, școala populară și armată.

Aceasta ligă nu se contemplează de a fi o protecție a țărănilor, ci o ligă de trezire și de îndrumare.

Colegul I. Mihalache dă expresiune bucuriei într'un remarcabil articol față de hotăririle congresului liberal cari sub șefia Dlui Israțian au conelus în espropiere și votul universal pentru români, două mari reforme sociale cari vor aduce la putere țărănimea română bântuită de mizerie și boale.

Un frumos articol al colegului M. Ionescu asupra preiege-rilor ținute de Dsa cu Chinematograful sătenilor și școlarilor, prin ce și-a câștigat simpatia întregii populațiuni a comunei.

Suntem de acord cu vederile exprimate în articolul „școala normală de institutori“ prin care se protestează contra reînființării școlii de institutori pentru motivele înșirate de autor, care fără a jigni persoane își spune vederile după cea mai bună chibzuială.

Prea miroasă a ciocoism svîrcolirile fără rost a colegilor institutori cari cer aceasta pe motivul că, învățătorii strămutați ca institutori pe la orașe nu dispun de atâta cultură cât pretinde codul manierelor al Dlor. Restul revistei cuprinde frumoase și interesante idei și fapte pedagogice din *România și străinătate.*

„Convorbiri Literare“ Nr. 11. Materialul bogat și interesant din aceasta revistă o așează între una din cele mai bune reviste ce apar în regatul liber. Literatură, știință și artă împodobesc număr de număr coloanele bătrânei periodice cari continuă de a fi aceea ce au visat-o marii întemeietori ai ei: răspânditoare de știință românească. Dl Ionescu-Sachelarie prinde bine credințele poporului în poesia populară, ce le are acesta despre vânturi, uscat, codrii, dealuri, ape etc. Sunt de toată frumsețea poeziile ce însoțesc studiul Dsale cari denotă agerimea de minte a țăranului nostru de a născoci pentru tot ce îl înconjoară accente de durere eventual de simpatie după cum l'au ajutat sau nu de a țese în războiul fericirii sale.

Dl Emil Staicu prin articolul „Pedagogia științelor fizice“ cere cu bună dreptate ca profesorul să aibă o adevărată privire asupra științei pe lângă metoda și însuflețirea sa. Căci pregătirea solidă e cea mai bună chizășie de rezultatul misiunii sale în învățământ. Și când elevul va vedea în profesorul său un om învățat că și-a câștigat un loc între oamenii de știință, se va rușina de a se prezenta cu lecția neînvățată, și din contră vă găsi în el toată emulația.

Dl Rădulescu Pogonean ca reprezentant al acestei reviste ia parte în războiul balcanic de unde își publică impresiile câștigate în diferite orașe unde a poposit împreună cu reprezentanții foilor streine. Deși sunt scurte însemnări, totuși pot fi prilejul de a atinge unele din întrebările pe cari le ridică întinderea noastră mai departe în dreapta Dunării, cari întrebări oricum ar fi puse trebuie să răspundă: întărirea prin cultura morală intelectuală și materială a populației românești.

Cronica teatrală cuprinde „cazul Manasse“ contra reprezentărei căreia studenții facultății de litere au manifestat cu bună dreptate. Onoare celorce n'au permis a se jigni sentimentul mândriei noastre de neam pe scena Teatrului Național, instituție ajutată materialicește din partea guvernului. Se vede că Dl Davila a uitat pe Martie 13 1906. Ne-am bucura mult dacă l-ar afișa pe ușa principală a Teatrului Național să-l aibă pururea înainte.

„Primăvara“ Nr. 10 cuprinde un material vast și bogat. Escelența revistă ieșană pe lângă chestii de literatură, știință, eco-

nomie politică aduce și de asta dată în rubrica „Revista Revistelor“ din „Revista d' Italia“ scris de G. Crocioni un articol intitulat „Drumuri nouă în pedagogie“ în care autorul, găsește drept cele mai interesante idei din câte să vântoară în literatura pedagogică italiană cele espuse de G. Lombardi-Radice în opera cu titlul: „Teoria e storia dell' educazione; Lezione di didatti ca e recordi di esperientza magistrale“. Pentru Lombardi-Radice, școala e un exercițiu pentru viață, dupăcum viața e o continuare a școlii. Școala nu trebuie să urmărească alt scop, decât formarea de conștiință și nu după regulile care-s estrase din speculații abstracte asupra naturii omenești, ci după regulile isvorite din conștiința individuală, așa ca să nu răspundă unor școlari imaginari, ci acelor școlari concreți, pe cari educatorul îi are înaintea sa. Una din ideile fundamentale ale lui L. R. e integralitatea școlii și a învățământului: școala e un organism viu, iar profesorii, elevii, localul, materiile predate, tradițiile formate, diviziunile și subdiviziunile, îi sunt membrele vitale. După cum un individ e deosebit de alt individ, tot așa o școală e deosebită de altă școală, oricât ar purta acelaș nume, și i-s'ar impune acelaș program. Educatorul trebuie să se considere ca o parte dintr'un tot, ca un membru din organismul viu care e școala, și anume școala aceea la care el într'un moment dat funcționează. Pentru a ajunge la acest ideal, e nevoie de toată energia de care dispune educatorul. Nu e de ajuns numai a alege cele mai bune manuale de a urmă conștiințios programa: trebuie urmărit elevul, clasa întregă, în afară de școală, în familie, pe stradă, pentru că acestea să nu distrugă opera școlii. Profesorul trebuie să fie educator înăscut, să nu facă deosebirea între datoria lui în școala și conduita sa în afară de școală, în viața sa privată. Ca o urmare acestui fel de a înțelege școala, se impun instituțiile și operele subsidiare, precum: azilurile, grădinile de copii, patronatele, coloniile de vară la munți, sau la mare, sărbările școlare, bibliotecile, conferințele, lecturile etc. toate acelea cari ajută pe elevi de a-și continua și desvolta în orele libere, opera începută în oarele de lecții. Lombardo-Radice desfășură pe larg în opera sa, în legătura cu întreaga funcție a școlii, un criteriu didactic, care acum își capătă partizani din ce în ce mai numeroși, anume acela al regionalității. Pentru a face pe elevi să

ajungă mai târziu la înțelegerea întregii umanități, trebuie pornit dela regiunea în care s'au născut și în care-și petrec anii copilăriei.

N. C.

81.913—14.

Apel

cătră membrii reun. înv. precum și cătră spriginitorii cauzelor mari școlare.

Adunarea generală a înv. din dreapta Murășului ținută în Șiria în zilele de 1/14 și 2/16 Septembrie 1913 cu unanimitate a decis a se lansa un apel cătră membrii reuniunii și toți oamenii de inimă, de a sprigini cu crucerul lor „fondul de ajutoare“ al elevilor săraci dar buni cari frecventează cursurile institutului pedagogic din Arad.

Subscrisul birou general făcându-se ecoul acestei hotărâri, roagă inimele românești de a sprigini sus numitul fond, care, prin mențiunea mare ce o are, „spriginirea celor ce vor lăți cartea și scrisul românesc“, va ușura de grigile materiale mulți tineri ai neamului nostru, cari, — suntem siguri — vor lucra cu zor la deșeptarea și luminarea oropsitului nostru popor.

Arad la 19 Ianuarie 1914.

Iosif Moldovan
președinte.

Cristea
secretar.

NB. Contribuțiile benevole sunt a se adresa dlui Iosif Moldovan presidentul reun. înv. Arad piața Tököly Nr. 8.

INFORMAȚIUNI.

† Dr. Nicolau Oncu, unul dintre aleșii membrii fondatori ai reuniunii noastre, numai este între cei vii. Marți în 14/27 ianuarie seara târziu ne-a sosit trista veste dela sanatoriul Maria Grün de lângă Gracș, unde își căută de sănătate. Nu ne-a surprins,

pen-ruică îl știam suferind și prevăzusem că sub povara bătrânețelor trupul lui ostenit și sufletul lui adânc măhnit n'o să poată rezista morbului ce-l mistuia, dar ne-a atins dureros vestea despărțirii, pen-ruică am pierdut pe unul dintre cei mai aleși fruntași ai bisericii și neamului. Născut la anul 1843 din părinți țărani în comuna Rîșca, fostul comitat al Zarandului, prin mintea-i luminată și diligența-i extraordinară și-a câștigat o cultură înaltă la universitățile din Haga și Viena și ca atare a devenit unul dintre cei mai de frunte luptători ai cauzelor noastre bisericești-naționale, Activitatea lui laborioasă, ca avocat, director de bancă la institutul Victoria din Arad, deputat dietal, congresual și sinodal, ca membru al comitetului național și ca prezident al comitetului parohial din Arad, a lăsat după sine multe urme cari vor reaminti încă multă vreme memoria lui Odihnească în pace.

„Gazeta învățătorilor“, dela 1 Ianuarie 1914 se preface în societate pe acțiuni. O acție este de 50 coroane, plus 1 cor. spese de fondare și să va plăti în rate lunare de câte 3—3 coroane cu începutul dela 1-a Ianuarie v. 1914.

Versamintele se vor trimite la adresa băncii „SILVANIA“ în Șimleu (*Szilágyosmlyó*) și la achitarea lor definitivă fiecare acționar va primi acțiunile originale, provăzute cu coale de cuponi de dividendă, în toată regula.

În meritul acesta comitetul de redacție adresează învățătorilor următorul apel:

Fraților!

Dacă fiecare învățător își prețuește tagma, și să prețuește și pe sine, cât de cât, își va da bine seama de împrejurarea, că „Gazeta Învățătorilor“ lucră din răputeri la strângerea rândurilor răslețe ale dăscălimii unui popor ales și voește a fi oglinda fidelă a tuturor sbuciumărilor noastre intelectuale și sociale;

dacă fiecare își va da bine seama, că „Gazeta Învățătorilor“ apără cu demnitate interesele școlii și ale învățătorimei, desvâbind abuzurile și atacurile ce tind a împiedeca activitatea binefăcătoare a acestor doi factori de mare valoare pentru biserica și neamul nostru și mai pe sus de toate;

dacă va mai gândi că „Gazeta Învățătorilor“ ne chiamă pe toți la o muncă conștie și serioasă și la o întovărășire solidară spre un scop nobil și folositor, -- ne place a crede, ca *nu se va afla nici chiar un singur învățător*, care să se codească a sprijini cu obolul său aceasta întreprindere, care are menirea să ducă cea

mai rezolută luptă pentru apărarea drepturilor ce ni-se cuvin, atât ca învățători cât și ca fii ai bisericii și neamului nostru și membri ai societății românești.

În legătură cu aceste îmbunătățiri se va reduce și prețul de abonament al ziarului, ca astfel să-l poată avea fiecare învățător.

Să punem deci umăr la umăr și să arătăm lumii că suntem bărbați întregi, cari știu și voiesc să apere nu numai drepturile școlii, ci — și pe cele ale lor.

Șimleu, la 1 Ianuarie n. 1914.

Pentru comitetul de redacție al ziarului „*Gazeta Învățătorilor*“ :
Alexandru Man, controlor. *Daniil D. Graur*, prezident. *Simion Oros*, secretar.

„*Tanügyi Közlöny*“ este titlul organului oficios a reuniunii învățătoresți „*Aradvidéki tanítóegyesület*“, ce va apărea cu începere dela 1 Februarie a. c. Inspectoratul regesc ne avizează că în acest organ vor apărea toate ordinațiunile oficioase și-l recomandă învățătorimei spre spriginire. Abonamentul anual este 6 cor. Prenumerarea se face la inspectorat.

Solvirea taxelor. Taxa de membru: George Mihața, Iosif Stanca, Efrem Moldovan, Efrem Hedeșan, Emilia Bugarin, Constantin Floruț, Protasie Givulescu, Petru Cherechean, Mihai Mihaț, George Abrudan, Petru Cociu, Silvia Nădăban, Ioan Căprar, câte 2 cor. Petru Nica 7 cor. George Indrieș 12 cor. Ioan Secheșan, Todor Lăzăresc, Avram Avrănuț, Vasiliu Hui, Ilie Moldovan, Dimitrie Tomas, câte 4 cor. Ioan Mladin, Teodor Mangu, Ioan Ardelean, Petru Rus, George Popovici, Valeriu Braja, Măria Precupaș, Aurel Guiu, Anghela Țapoș, Grigoriu Ardelean, Ștefan Capra, Ioan Bele, Ioan Borlea, Sidonia Voda și Patriciu Covaci, câte 2 cor. Isaia Popeț 6 cor. Grigoriu Farcaș 10 cor. Savu Bugar 1 cor. Mihai Lucuța, protopop 40 cor. Nicolae Codrean, preot 4 cor.

Abonament: Iosif Stanca, Efrem Moldovan, Efrem Hedeșan, Emilia Bugarin, Constantin Floruț, Protasie Givulescu, Petru Cherechean, Mihai Mihaț, George Abrudan, Petru Cociu, Ioan Căprar, câte 5 cor. George Indrieș 30 cor. Ioan Mladin, Teodor Mangu, Petru Rusu, Savu Bugar, Măria Precupaș, Aurel Guiu, Anghela Țapoș, Grigoriu Ardelean, Moise Mariș, Ioan Borlea, Sidonia Voda, Patriciu Covaci, câte 5 cor. Isaia Popeț 10 cor. Grigoriu Farcaș 15 cor. Muciu Popescu 15 cor., Aurel Drăgan 3 cor. Ștefan Capra 10 cor. și Ioan Bota 10 cor.

